

Драган Јовашевић
Правни факултет Универзитета у Нишу

ПРАВНО-ПОЛИТИЧКЕ ДИЛЕМЕ У ДЕФИНИСАЊУ ГЕНОЦИДА

Сажетак

Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице, али и у националном (интерном) кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за већи број међународних кривичних дела (међу којима се издваја злочин геноцида). То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно хуманитарно право) и којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност човечанства. За ова кривична дела су у међународном, али и у националном кривичном праву прописане најтеже врсте и мере казни које уопште познаје кривично законодавство данас. За учиниоце кривичних дела геноцида у одређеним случајевима је примарна надлежност међународних судских (наднационалних) органа као што је Међународни суд у Хагу. У овом раду се анализирају појам и карактеристике геноцида као међународног кривичног дела.

Кључне речи: међународно кривично право, геноцид, одговорност, држава, Међународни суд, казна.

Међународна кривична дела¹⁾ су у правном систему Републике Србије предвиђена у Кривичном законнику, у глави тридесет четвртој, под називом: „Кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом“.²⁾ Ова кривична дела, заправо, представљају делатности којим се крше међународни уго-

1) В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Међународно кривично право*, Београд, 2003, стр. 45-47.

2) Д. Јовашевић, *Међународно кривично право*, Ниш, 2011, стр. 183-191.

вори, споразуми и конвенције³⁾ и нарушава или угрожава мир међу народима, безбедност човечанства, односно друге међународним правом заштићене вредности, или којим се крше ратна правила о понашању зараћених страна према ратним заробљеницима, рањеницима, болесницима и цивилном становништву⁴⁾. Настанак ових кривичних дела везан је за постојање међународних правила којима се регулишу односи између држава у доба рата, тј. односи између зараћених страна у погледу започињања и вођења рата.⁵⁾ Међународно ратно право настало је као последица суровог и нечовечног поступања у току дуге историје ратова и оружаних сукоба између народа и држава са циљем да хуманизује ово најнехуманије средство за решавање међудржавних и међународних спорова.⁶⁾

На сличан начин су ова кривична дела уређена и у позитивном кривичном законодавству држава које су настале распадом СФР Југославије 1991. године, посебно у законодавству Србије, Босне и Херцеговине и Хрватске. Но, ратна дешавања и грађански рат који је прво захватио подручје Хрватске 1991. године, а потом и подручје Босне и Херцеговине 1992. године у пракси је испољио бројне злочине појединаца и група, па чак и читавих држава. Због масовности учињених злочина која су квалификована као најтеже дело данашњице – злочин геноцида, протов политичког и војног руководства Републике Српске за извршени злочин у Сребреници јула 1995. године се води или се водио кривични поступак пред Хашким трибуналом који је формиран маја 1993. године.

Но, интересантно је да су прво Босна и Херцеговина, а потом и Хрватска против Државне заједнице Србија и Црна Гора (односно Републике Србије као њеног правног следбеника) поднеле тужбе пред Међународним судом у Хагу за утврђивање одговорности државе за учињени злочин геноцида. Поступак између Босне и Хер-

3) Б. Јанковић, „Оснивање међународног кривичног суда“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево, 1957, стр. 47-64; З. Томић, «Осврт на настанак и развој међународног кривичног права», *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево, 1999, стр. 337-360.

4) С. Хоровић, „Материјалноправне одредбе Опћег дијела Римског статута Међународног казненог суда и његова успоредба с одговарајућим одредбама Опћег дијела Казненог закона Федерације БИХ“, *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, бр. 16/2003, стр. 119-137.

5) Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Београд, 2011, стр. 345.

6) В. Казизић, „Имплементација споразума међународног хуманитарног права у Босни и Херцеговини“, *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, бр. 16/2003, стр. 163-175.

цеговине и Србије је окончан одбијањем тужбеног захтева Босне и Херцеговине због ненадлежности суда. Но, у току је још увек поступак Хрватске против Србије (чија је расправа управо одржана марта 2014. године), односно поступак по противтужби Србије против Хрватске за утврђивање одговорности државе за извршени злочин геноцида у току ратних дешавања на подручју Хрватске у периоду 1991-1995. године. У очекивању пресуде овог највишег судског органа Организације уједињених нација, слободни смо да анализирамо појам, карактеристике и обележја кривичног дела геноцида.

ПОЈАМ И КАРАКТЕРИСТИКЕ МЕЂУНАРОДНИХ ЗЛОЧИНА

Са појавом међународног ратног права отпочео је процес постепеног ограничавања права зараћених страна и контролисања њихових поступака, не само према неборачком становништву, већ и у погледу започињања и вођења ратова. Право државе на апсолутну слободу у погледу започињања и вођења рата биће постепено ограничено тако што ће поједини поступци који представљају непотребна разарања, убијања и мучења бити забрањени. Кршењем ратних правила и обичаја настају ратна кривична дела⁷⁾. Прихватајући међународне обавезе на основу потписивања и ратификовања бројних међународних конвенција, у кривичном законодавству појединих држава је предвиђено више кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом. Ова кривична дела настају кршењем правила садржаних у међународним конвенцијама. Њихов је извор у постојању забрана у актима међународног права⁸⁾.

Објект заштите ових кривичних дела јесу човечност и друге универзалне, опћевиделизацијске вредности заштићене међународним правом. Заштита човечности значи заштиту основних људских добара као што су: живот, телесни интегритет, част, углед и достојанство човека, основна људска права и слободе. Друге вредности физичких лица, појединих држава и целе међународне зајед-

7) З. Шепаровић, „Заштита жртава рата у међународном хуманитарном праву“, *Хрватски љетопис за казнено право и праксу*, Загреб, бр. 2/1997, стр. 359-379.

8) Д. Јовашевић, *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*, Ниш, 2010, стр. 17-28.

нице имају такође општи, универзални значај, па су заштићене и зајамчене међународним правом. Највећи број међународних кривичних дела може се учинити у законом одређено време : за време рата, оружаног сукоба или окупације. По правилу, ова кривична дела се чине организовано и с циљем спровођења одређене политике владајуће групе или партије. Будући да спадају у организовани, плански криминалитет, ова се дела најчешће чине по наређењу претпостављених војних или политичких руководилаца. Та чињеница захтева посебно утврђивање одговорности организатора, наредбодавца и учиниоца.

Ова кривична дела могу бити учињена само с умишљајем. Поједина кривична дела из ове групе не застаревају у погледу кривичног гоњења или извршења изречених казни: геноцид, злочин против човечности, ратни злочини и друга кривична дела за која по ратификованим међународним уговорима застарелост не може да наступи.

У теорији међународног кривичног права се разликује више врста међународних кривичних дела. Уобичајена је подела на : а) међународна кривична дела у ужем смислу (права или чиста међународна кривична дела) и б) међународна кривична дела у ширем смислу (неправа или мешовита међународна кривична дела)⁹⁾. Иначе, ова је подела први пут усвојена на 14. Конгресу Међународног удружења за кривично право који је одржан 1989. године у Бечу¹⁰⁾. Критеријум за ово разликовање јесте надлежност међународних кривичних судова (судова који поступају само у случају извршених међународних кривичних дела у ужем смислу), односно историја кривичног правосуђа. Међународна кривична дела у ужем смислу чине прву врсту ових кривичних дела. Ту се ради о међународним кривичним делима којима се крше ратни закони и обичаји рата¹¹⁾ (дакле, норме међународног ратног и хуманитарног права).

То су дела садржана у нирнбершкој и токијској пресуди. Она се још називају међународна кривична дела према општем међу-

9) Б. Петровић, Д. Јовашевић, *Кривично (казнено) право, Посебни дио*, Сарајево, 2006, стр. 39-40.

10) Поделу међународних кривичних дела ове врсте заступају бројни аутори: Bassiouni, Cassese, Than, Shorts и др.

11) Y. Dinstein, M. Tabory, *War Crimes in International Law*, Dordrecht, 1996, str. 145-167.

народном праву (или *crimina iuris gentium*).¹²⁾ Ту спадају следећа међународна кривична дела: 1) злочин против мира, 2) ратни злочин, 3) геноцид и 4) злочин против човечности.¹³⁾ У правној теорији има схватања да се ова кривична дела називају међународним злочинима *stricto sensu* иза којих стоје когентне норме међународног права, нпр. хашке или женевске конвенције.¹⁴⁾ Као основне карактеристике међународних кривичних дела у ужем смислу (*core crimes* - гнусни злочини)¹⁵⁾ у правној теорији се наводе следеће¹⁶⁾ : 1) ови међународни злочини имају двоструку природу. Њихово извршење повлачи : а) кривичну одговорност појединаца као њихових извршилаца или саучесника, односно надређених лица (по основу командне одговорности), с једне стране и б) међународно-правну одговорност државе, с друге стране, 2) међународним злочинима се крше основна (темељна) људска права и они су стога забрањени као репресалије у случају вршења исто таквих злочина друге супротстављене стране, 3) међународни злочини у погледу кривичног гоњења и кажњавања не застаревају и 4) опште међународно право намеће обавезу државама да не крше основне норме које забрањују њихово вршење као обавезу *erga omnes*.

ГЕНОЦИД У КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

4.1. Појам и елементи дела

Кривично дело геноцида (као најтеже кривично дело данашњице) је предвиђено у члану 370. Кривичног законика Републике Србије¹⁷⁾ (КЗ РС). Дело се састоји у издавању наређења да се врше или у вршењу¹⁸⁾: убистава, тешке повреде тела или тешког нару-

12) F. Leon, *The Law of the War*, New York, 1972, str. 56-68.

13) В. Василијевић, „Међународна кривична дела у националним кривичним законима и значај таквог њиховог прописивања у одсуству међународног кривичног кодекса“, *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 1-3/1967, стр. 128-138.

14) Д. Радуловић, *Међународно кривично право*, Подгорица, 1999; М. Симовић, М. Благојевић, В. Симовић, *Међународно кривично право*, Бања Лука, 2013.

15) Б. Петровић, Д. Јовашевић, *Међународно кривично право*, Сарајево, 2011, стр. 156-163.

16) В. Ћ. Деган Б. Павишић, *Међународно казнено право*, Загреб, 2005, стр. 186-187.

17) *Службени гласник Републике Србије*, бр. 85/2005. Више : Д. Јовашевић, *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*, Београд, 2007.

18) Б. Лукшић, „Genocide and command responsibility“, *Зборник Правног факултета у Сплиту*, Сплит, бр. 4/2001, стр. 283-291.

шавања физичког или душевног здравља чланова групе људи или у стављању чланова групе у такве животне услове који доводе до њеног потпуног или делимичног истребљења или у примени мера којима се спречава рађања између припадника групе или у принудном пресељавању деце у другу групу, а у намери да се потпуно или делимично уништи национална, етничка, расна или верска група људи.¹⁹⁾

Реч „геноцид“ је кованица састављена од грчке ријечи *genos* што значи род или племе и латинске речи *caedes* што значи убиство, покољ²⁰⁾. Буквално преведена ова реч означава убијање рода, односно племена. Резолуцијом Генералне скупштине ОУН број 96/1 од 11. децембра 1946. године геноцид је проглашен за ‘међународно кривично дело које је су супротности са духом и циљевима ОУН и које цивилизовани свијет осуђује’. Иако се појавио као „подврста злочина против човечности,²¹⁾ геноцид је убрзо добио аутономан статус и садржину као једно од најтежих кривичних дела данашњице²²⁾. Он се данас назива „злочин над злочинима“. Геноцид као међународно кривично дело одређују три елемента²³⁾: а) објективни састојак – *actus reus*, б) субјективни састојак – *mens rea* и ц) објект дела – скупина или група – жртва. Основ за ову инкриминацију се налази у Конвенцији о спречавању и кажњавању злочина геноцида²⁴⁾ из 1948. године која у члану 2. одређује појам и елементе овог међународног кривичног дела.

У законодавству, теорији и пракси овај израз има шире тумачење. Наиме, под овим изразом се подразумева не само убијање, већ уништење на било који начин одређене групе која чини једну повезану целину на националној, етничкој, расној или верској основи. Објект заштите су човечност и међународно право. Објект напада

19) Више : V. Schabas, *Genocide in International Law*, Cambridge, 2000.

20) И. Цифрић, «Рат и оикоцид», *Социјална екологија*, Загреб, бр. 2/1992, стр. 143-158.

21) А. Касезе, *Међународно кривично право*, Београд, 2005, стр. 115.

22) В. Шакић, С. Седлар, А. Тојчић, „Ратни злочини и злочин геноцида у агресији Србије на Републику Хрватску 1991“, *Друштвена истраживања*, Загреб, бр. 2-3/1993, стр. 407-454.

23) Б. Павишић, В. Грозданић, П. Веић, *Коментар Казненог закона*, Загреб, 2007, стр. 419.

24) *Службени весник Президијума Народне скупштине ФНРЈ*, бр. 2/1950 и *Службени лист ФНРЈ*, бр. 56/50.

је национална, етничка, расна или вјерска група²⁵⁾. Иако се дело²⁶⁾ чини уништавањем појединаца, његов циљ није да се ти појединци ликвидирају као одређене личности, већ као припадници групе²⁷⁾. Циљ овог дела је, дакле, уништење групе у целости или делимично, при чему је ликвидација појединаца само начин остваривања овог циља. Величина групе је без значаја за постојање кривичног дела. Битно је да група постоји као целина са специфичним карактеристикама и да се као таква жели уништити. Циљ инкриминације је да се осигура право на живот, тј. на постојање и развој свакој групи која има посебно национално, етничко, расно или верско својство при чему се не захтева просторно заједништво припадника групе.

Радња извршења кривичног дела геноцида се састоји из низа различитих делатности које се могу сврстати у неколико група. То су следеће делатности²⁸⁾: 1) убијање, доношење тешких повреда тела или тешко нарушавање физичког или душевног здравља припадницима одређене националне, етничке, расне и верске групе, 2) стављање групе људи у такве животне услове који доводе до њеног потпуног или делимичног истребљења, 3) примена мера којима се спречава рађање између припадника групе људи (тзв. биолошки геноцид) и 4) принудно пресељавање деце у другу групу људи с циљем губљења идентитета своје групе. Све ове радње воде ка

25) Националну групу чини скупина људи која осећају да деле правну везу заједничког држављанства попураћену реципрочним правима и обавезама. Етничку групу чине чланови које веже заједнички језик и култура, расна група је пак група заснована на наследним физичким обележјима која се често идентификује са одређеном географском облашћу без обзира на језичке, културне, националне или верске факторе, док верску групу чине чланови који имају исто верско убеђење, назив вере или начин вршења верских обреда. Заправо појмови националне, етничке, расне или верске групе веома се широко изучавају и за сада не постоје опште и међународно прихваћене прецизне дефиниције. Сваки од тих појмова се зато мора проценјивати у светлости конкретног политичког, социјалног и културног миљеа.

26) Геноцид према конкретном објекту може бити национални или етнички геноцид или етноцид ако је тај објект национална или етничка скупина. О расном геноциду ради се ако је радња усмерена на одређену расну групу или на више таквих група. Верски геноцид је усмерен на припаднике одређене верске групе или више таквих група. Скупина (група) се не одређује према објективном, статичком критеријуму, већ је за појмовно одређене групе и према схватањима *ad hoc* трибунала одлучујуће је како њене припаднике субјективно доживљава учинилац дела. (В.Ђ. Деган, Б. Павишић, *Међународно казнено право*, оп.цит., стр. 230). У правној теорији се истиче недостатак оваквих дефиниција геноцида по којима он не обухвата културни геноцид у смислу уништавања језика и културе одређене групе. (А. Cassese, *Међународно кривично право*, оп.цит., стр. 111-113).

27) Д. Јовашевић, „Карактеристике кривичног дела геноцида“, *Војно дело*, Београд, бр. 2-3/2002, стр. 80-92.

28) С. Хоровић, „Геноцид, ратни злочини и злочин против човечности“, *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, 2004, стр. 99-113.

физичком и биолошком остваривању геноцида. За постојање овог дела довољно је да је учињена било која од законом таксативно наведених радњи у намери потпуног или делимичног истребљења (уништавања) групе као друштвене целине. Геноцид је типичан пример кривичног дела који почива на “деперсонализацији жртве”, што значи да жртва не представља циљ због њених индивидуалних квалитета или обележја, него само зато што је припадник одређене групе. Радња извршења се може остварити на два начина:²⁹⁾ 1) издавањем наређења и 2) непосредним предузимањем делатности.³⁰⁾

Издавање наређења да се врше напред наведене делатности представља посебну и самосталну радњу извршења геноцида. Наређивање је, иначе, један облик подстрекавања, али оно овде нема карактер саучесништва, већ посебног начина извршења овог дела. Кривично дело геноцида се углавном чини организовано и по унапред утврђеном плану, где наређење претпостављеног има посебну снагу дејства, па је стога и његова одговорност самосталне природе. Наиме, наредбодавац ће бити одговоран за само издавање наређења да се изврши геноцид, чак и онда када потчињени одбије или на други начин избегне извршење таквог наређења.

Последица дела је угрожавање опстанка одређене националне, етничке, расне или верске групе.³¹⁾ Она се остварује проузроковањем мањег или већег броја појединачних последица повреде (живота, телесног интегритета, плода) и угрожавања (стављањем у неподношљиве услове живота). Број проузроковања није одлучујући за постојање дела. То значи да ће постојати једно дело геноцида, како онда када је учињено једно, тако и онда када је остварено више проузроковања. Већи број проузроковања од разноврсних појединачних последица је од значаја код одмеравања казне.³²⁾ То указује да је суштина кривичног дела геноцида у планском и систематском уништењу људских група.

Учинилац дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је директни умишљај (*dolus coloratus*) који карактерише „геноцидна намера“. За постојање намере неопходна је искуствена

29) Б. Петровић, Д. Јовашевић, *Кривично (казнено) право, Посебни дио*, оп. цит., стр. 40-42.

30) Н. Schonke, Н. Schroder, *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Munchen, 1997, стр. 1597-1601.

31) У правној теорији се стога истиче да се овом инкриминацијом кажњавају само различити облици извршења биолошког и физичког геноцида. (Љ. Лазаревић, Б. Вучковић, В. Вучковић, *Коментар Кривичног законика Црне Горе*, Цетиње, 2004, стр. 1021).

32) Ф. Бачић, *Кривично право*, Загреб, 1986, стр. 316.

оцена, а не примена теорије о намери³³⁾. За ово дело прописана је казна затвора најмање пет година или казна затвора од тридесет до четрдесет година. Закоником је изричито предвиђено да за ово дело кривично гоњење и кажњавање не застаревају.

4.2. Однос геноцида и других сличних кривичних дела

Због свог појамног садржаја, како у међународном кривичном праву, тако и у националним кривичним законодавствима, јавила се потреба у правној теорији да се кривично дело геноцида разграничи од сличних (сродних) кривичних дела³⁴⁾ и то у првом реду од: 1) прогона, 2) истребљења, 3) етничког чишћења и 4) злочина против човечности.

1. Сличност између геноцида и прогона³⁵⁾ се огледа у постојању дискриминаторске намере код учиниоца дела у време предузимања радње извршења. Наиме, радње извршења код оба ова кажњива понашања се предузимају према припадницима друге националне, расне, верске или етничке групе. Две су главне разлике између ових дела. То су: а) код прогона се ради о прогону на политичкој, расној или верској основи и б) код геноцида је крајња жртва (пасивни субјект) цела група – национална, расна, верска или етничка, док су код прогона жртве сами појединци као припадници „појединих прогоњених“ група.

2. Сличност између геноцида и истребљења се јавља у чињеници да се у оба случаја ради о делима која су управљена на извршење масовних убистава. Разлике између ова два кажњива дела јесу следеће: а) радња извршења геноцида се предузима са намером уништења, потпуног или делимичног, групе као такве, док код истребљења овакве намере (која квалификује умишљај учиниоца као *dolus coloratus*) не постоји, б) код геноцида циљана група има заједничке националне, расне, верске или етничке карактеристике, док су код истребљења - жртве дефинисане политичким опредељењем, физичким особинама или самом чињеницом да су се нашле на одређеном географском простору, в) код истребљења радња из-

33) Пресуда Међународног кривичног трибунала за бившу СФР Југославију у случају Сикирица ИЦТУ- 95-8

34) М. Марковић, „Међународна кривична дела“, *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 1/1965, стр. 39-44.

35) З. Шепаровић, „Заштита жртва рата у међународном хуманитарном праву“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, 2007, стр. 77-98.

вршења се предузима у оквиру распрострањеног или систематског напада чега је учинилац дела свестан, а кривично дело геноцида не захтева постојање таквог напада и г) код истребљења жртве су само цивили (неборачко становништво), док се геноцид може предузети и према нецивилном становништву (заточеним борцима који имају статус ратног заробљеника).

3. Однос геноцида и етничког чишћења – Иако Резолуција Генералне скупштине ОУН о ситуацији у Босни и Херцеговини из 1992. године изједначава појам геноцида са појмом етничког чишћења, ипак између ова два дела постоји квалитативна разлика. Наиме, насилно расељавање није само по себи геноцидна радња, али оно у садејству са убиствима великог броја припадника одређене групе може довести до етничког чишћења циљане групе људи. Тада протеривање у смислу "чишћења" може бити доказ постојања "намере" да се уништи цела група".

4. И коначно, геноцид и злочин против човечности³⁶⁾ (који се у правној теорији често изједначају, па чак и у одређеним међународним правним актима нпр. Статуту Међународног војног суда у Нирнбергу) имају низ сличности као што су³⁷⁾ : а) у оба случаја ради се о делима која су управљена (која дакле имају за циљ) извршење масовних убистава других лица, б) оба дела обухватају тешка кршења која вређају човечност и в) оба дела не представљају изоловане случајеве, већ су обично део неке шире целине. Но, између ових дела се могу уочити и јасне разлике које се састоје у следећем : а) код геноцида постоји тзв. "геноцидна намера" које нема код злочина против човечности, б) код геноцида је циљана популација – група која мора да има заједничке карактеристике групе, док су код злочина против човечности жртве дефинисане политичким опредељењем, физичким особинама или самом чињеницом да су се нашле на одређеном простору у одређено време, в) злочин против човечности је ширег опсега јер се врши у оквиру распрострањеног и систематског напада где је учинилац свестан тога напада, што се не тражи и као битан конститутивни елемент кривичног дела геноцида и г) злочин против човечности се може извршити ширим спектром различитих делатности које нису све укључене у појам геноцида.

36) З. Пајић, «Злочин против човечности – проблем међународне одговорности», *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 2-3/1986, стр. 304-316.

37) Б. Петровић, Д. Јовашевић, *Кривично (казнено) право, Посебни дио*, оп. цит., стр. 42-44.

ГЕНОЦИД И НИРНБЕРШКО ПРАВО

Статут међународног војног суда усвојен на основу Лондонског споразума савезничких сила 8. августа 1945. године³⁸⁾ у члану 6. одређује међународна кривична дела чији ће учиниоци као појединци или као чланови организације бити суђени од стране овог суда. То су³⁹⁾: а) злочини против мира, б) ратни злочини и в) злочини против човечности⁴⁰⁾.

Поред непосредних извршилаца ових међународних кривичних дела (злочина), кривично су одговорна и лица која се јављају у својству вође, организатора, подстрекача или другог саучесника, а која су учествовала у састављању или извршењу неког заједничког плана или завере ради извршења неког од напред наведених злочина. Овде се, заправо, ради о одговорности и кажњавању саучесника за извршена дела по принципу субјективне акцесорне кривичне одговорности⁴¹⁾. Учиниоцу ових кривичних дела у смислу одредбе чл. 27. и 28. Статута, могу се изрећи следеће врсте казни : а) смртна казна, б) друга врста казне (затвора) коју суд нађе за праведну и в) конфискација (одузимање сваке украдене) имовине⁴²⁾.

Злочин против човечности⁴³⁾ из члана 6. став 2. тачка ц. је по први пут дефинисан управо Статутом Међународног војног суда. Ту спадају следећи акти : 1) убиства, 2) истребљење, 3) поробљавање, 4) депортација и 5) остала нечовечна дела. За постојање злочина против човечности битно је испуњење још два елемента. То су : а) да је радња извршена против било ког цивилног становништва

38) *Нирнбершка пресуда*, Београд, 1948, стр. 13-19.

39) М. Merle, *Le proces de Nuremberg et le chatiment des criminels de guerre*, Paris, 1949, str. 56-71.

40) Љ. Прљета, *Злочин против човечности и међународног права*, Београд, 1992, стр. 35-46.

41) W.M.A. Dijk, J.I. Hovens, *Arresting war criminals*, Hague, 2001, str. 56-78.

42) R.H. Jackson, *The case the nazi war criminals*, New York, 1946, str. 18-32; М. Радојковић, *Рат и међународно право*, Београд, 1947, стр. 41-49.

43) Почетак инкриминације злочина против човечности датира из времена Првог светског рата као реакција савезничких сила на злочине које су извршиле турске власти у току 1915. над Јерменима. Велика Британија и царска Русија су у заједничкој ноти оптужиле Порту за "злочине против човечности и цивилизације". На Версајској мировној конференцији је 1919. најављено установљење међународног кривичног суда који би, између осталог, био надлежан и за "кршење закона човечности". Тај предлог је спречен од стране САД са образложењем да још увек нема утврђених и универзалних стандарда човечности.

и б) да се радња предузима у одређено време - пре или за време трајања рата. При томе се као злочин против човечности сматра и свако прогањање на политичкој, расној или верској основи у извршењу или у вези било којег злочина у надлежности овог суда без обзира да ли се тиме врше или не врше повреде закона оне земље у којој су злочини извршени⁴⁴⁾. Овим се кривичним делом практично целим људским групама (припадницима политичке, расне или верске групе) онемогућава или отежава живљење, и то како за време рата, тако и пре рата. Иако, то овај Статут не каже, ово дело заправо представља злочин геноцида. Ово је било једино међународно кривично дело из надлежности Међународног војног суда које се могло извршити независно од рата или оружаног сукоба⁴⁵⁾.

Иста међународна кривична дела познаје и Закон број 10. Контролног савета за кажњавање лица одговорних за ратне злочине, злочине против мира и злочине против човечности у члану 2. с тим што поред наведене три врсте злочина познаје и посебно дело које се састоји у самом чланству у злочиначкој групи или организацији које су од стране Међународног војног суда проглашене злочиначким⁴⁶⁾. У ставу 2. овог члана Закон је изричито одредио да се за ове злочине могу казнити следећа лица: 1) свако лице без обзира на држављанство или својство у коме је делало ако је било главни учинилац или саучесник, 2) лице које је наредило или подстицало или се сагласило са извршењем неког од ових кривичних дела, 3) лице које је било повезано са плановима или радњама које су довеле до извршења неког дела, 4) лице које је било члан организације или групе за вршење ових кривичних дела, 5) лице које је имало високи политички, грађански или војни положај у Немачкој или у некој земљи која је била њен савезник или заједно са њом ратовала или је била њен сателит и 6) лице које је имало висок положај у финансијском, индустријском или привредном животу било које од тих земаља.

Учиниоцу неког од ових кривичних дела се према одредби става 3. овог члана могу изрећи следеће казне: 1) смртна казна, 2) доживотни затвор или затвор на одређени број година са принудним радом или без принудног рада, 3) новчана казна и затвор са или без

44) М. Марковић, «Нирнбершко суђење – примена нових начела у међународном кривичном праву», *Зборник Института за криминологику и социологику истраживања*, Београд, бр. 2/1973, стр. 176-180.

45) М. Colin, *Le crime contre l'humanite*, Eres, 1996, стр. 56-81.

46) Љ. Прљета, *Злочин против човечности и међународног права*, оп.цит. стр. 47-53.

принудног рада у случају неплаћања новчане казне, 4) конфискација имовине, 5) повраћај неправилно стечене имовине и 6) одузимање појединих или свих грађанских права.

ГЕНОЦИД ПРЕМА СТАТУТУ ХАШКОГ ТРИБУНАЛА

Резолуцијом Савета безбедности Организације уједињених нација број 827 од 25. маја 1993. године усвојен је Статут Међународног трибунала за гоњење лица одговорних за озбиљне повреде међународног хуманитарног права извршене на територији бивше СФР Југославије почев од 1991. године. Овај Статут (познат као Статут "Хашког трибунала")⁴⁷⁾ познаје четири врсте међународних кривичних дела. То су : а) тешке повреде Женевских конвенција од 1949. године, б) кршење закона и обичаја ратовања, в) геноцид и г) злочини против човечности⁴⁸⁾. Учиниоцу ових кривичних дела од стране Трибунала се може према члану 24. изрећи само једна врста казне и то казна затвора у трајању према општој пракси судова у Југославији при чему је судско веће обавезно да узме у обзир тежину извршеног кривичног дела (објективне околности) и лична својства оптуженог (субјективне околности). Уз казну се учиниоцу међународног кривичног дела могу изрећи и следеће санкције: а) повраћај имовине њиховим правим власницима (реституција) и б) одузимање добити која је прибављена криминалном делатношћу.⁴⁹⁾

Најтеже кривично дело данашњице "злочин над злочинима" – геноцид⁵⁰⁾ је предвиђено у члану 4. Статута Хашког трибунала. Ово дело се састоји у намерном⁵¹⁾ уништењу у целини или делимично националне, етничке, расне или религиозне групе⁵²⁾. Пракса

47) С.М. Bassiouni, *A manual on interational humanitarian law and arms control agreements*, op. cit. str. 87-98.

48) Д. Јовашевић, *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Београд, 2002, стр. 14 и даље; В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Међународно кривично право*, оп. цит., стр. 89-93.

49) Dž. Džouns, S. Pauls, *Međunarodna krivična praksa*, Sarajevo, 2005, str. 131-147; И. Звонарек, „Кршење међународног ратног и хуманитарног права од стране агресора тијekom домовинског рата“, *Правни вјесник*, Осиек, бр. 3-4/1997, стр. 151-169; И. Јосиповић, *Хашко имплементацијско казниено право*, Загреб, 2000, стр. 263-298.

50) Б. Лукшић, „Genocide and command responsibility“, *Зборник Правног факултета у Сплиту*, Сплит, бр. 4/2001, стр. 283-291; М. Prince, М.А. Prince, *UN genocido impuni : L'Armenocide*, Beirut, 1967, str. 78-92; F. Chalk, K. Jonassohn, *The history and sociology of genocide : analyses and case studies*, New Haven, London, 1990, str. 57-82.

51) Пресуда у случају Примена Конвенције о спречавању и кажњавању злочина геноцида у предмету Босна и Херцеговина против Србије и Црне Горе од 26. фебруара 2007.

52) В. Ђ. Деган, „Злочин геноцида пред међународним кривичним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 1-2/2008, стр. 77-95.

Хашког трибунала⁵³⁾ није прихватила екстензивно тумачење појма геноцида које би укључивало намеру уништења националног, језичког, верског, културног или неког другог идентитета групе, а без њеног физичког уништења⁵⁴⁾. Битно је за постојање овог међународног кривичног дела да је у напред наведеној намери⁵⁵⁾ предузета једна од следећих више алтернативно предвиђених радњи⁵⁶⁾: 1) убијање чланова одређене групе, 2) проузроковање физичких или менталних повреда члановима групе, 3) намерно смештање чланова групе у такве услове живота смишљене да доведу до њеног физичког, делимичног или потпуног уништења⁵⁷⁾, 4) спровођење мера са намером да се спречи рађање унутар групе и 5) намерно премештање деце једне групе у другу групу.

Геноцидна намера је најзначајнија карактеристика кривичног дела геноцида. Она се мора односити на уништење значајног дела групе. Тај значајан део је довољно "значајан" да утиче на групу у целини. Овај квантитативни критеријум је допуњен и могућношћу које су извршиоци овог кривичног дела стајале на располагању, па се тако ова намера доказује и када је она испољена само у односу на групу у оквиру ограниченог географског подручја. И коначно, геноцидна намера узима у обзир и квалитативне одлике нападнутог дела групе дозвољавајући могућност да се као суштински део укупне групе квалификује онај део који представља њен симбол или је битан за њен опстанак. Поред непосредног предузимања наведених радњи (непосредни извршилац), као радње извршења

53) С. Фабијанић Гагро, М. Шкорић, „Злочин геноцида у пракси међународних *ad hoc* трибунала“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 6/2008, стр. 1387-1419.

54) Б. Иванишевић, Г. Илић, Т. Вишњић, В. Јањић, *Водич кроз Хашки трибунал*, Београд, 2007, стр. 65.

55) Постојање геноцидне намере у досадашњој пракси Хашког трибунала је утврђивано путем следећих критеријума: а) општи контекст који обухвата следеће елементе: 1) ширина и распрострањеност извршених дела, 2) шира политичка доктрина из које су дела произилазила, 3) обим остварених или покушаних дела, 4) методичност у планирању убијања, 5) систематичност убијања и уклањања лешева, 6) дискриминаторски карактер дела и 7) дискриминаторска намера оптуженог, 8) извршење других кривичних дела систематски усмерених против исте групе, 9) број почињених злочина, 10) систематско усмеравање на цивиле због њихове припадности одређеној групи и 11) понављање деструктивних и дискриминаторских дела.

56) Dž. Džouns, S. Pauls, *Međunarodna krivična praksa*, оп.цит, стр.143-147.

57) У пракси Хашког трибунала овај облик геноцида је извршаван следећим делатностима : а) држањем затвореника у загушљивим и пренатрпаним просторијама, б) спавање затвореника на поду и без ћебади, в) ускраћивање затвореницима хране и воде, г) давање затвореницима нечисте воде која би проузроковала њихово оболевање, д) ускраћивање лекова затвореницима, њ) неуклађивање лекарске помоћи затвореницима и е) излагање затвореника напорном раду.

геноцида сматрају се и следеће⁵⁸⁾ : а) учешће у завери ради вршења геноцида, б) директно и јавно подстицање на вршење геноцида (подстрекавање), в) покушај вршења геноцида као и г) саучесништво у било ком облику у вршењу геноцида⁵⁹⁾.

Но, Статут Хашког трибунала познаје још једно тешко међународно кривично дело које је по обележјима и карактеристикама слично злочину геноцида. То је : „Злочин против човечности“ Ово дело је предвиђено у члану 5. Статута Хашког трибунала. Код описа бића овог међународног кривичног дела изричито је наведено да се његова радња може предузети само за време оружаног сукоба (међународног или унутрашњег карактера) према цивилном становништву ако се састоји у: 1) убиству, 2) истребљењу, 3) заробљавању, 4) депортацији, 5) затварању, 6) мучењу, 7) силовању, 8) прогону на политичкој, расној и религијској основи и 9) предузимању друге нечовечне радње.

Да би се могло радити о злочину против човечности Статутом наведене делатности морају бити извршене под следећим условима⁶⁰⁾: 1) мора постојати напад – напад постоји и када није употребљена оружана сила, али ако се он јавља у облику злостављања цивилног становништва или у поступцима којима се припремају овакве радње, 2) дела оптуженог морају бити део тог напада, 3) напад мора бити усмерен против цивилног становништва било које категорије, 4) напад мора бити распрострањен или систематски. Напад је распрострањен када је по својој природи опсежан или када је управљен против великог броја лица. Напад је систематски када се односи на организовану природу аката насиља при чему постоји мала вероватноћа да се то случајно догодило и 5) извршилац дела мора да зна (да је свестан) да његова дела улазе у оквир распрострањеног или систематског напада усмереног против цивилног становништва.

58) В. Шакић, С. Седлар, А. Тојчић, „Ратни злочини и злочин геноцида у агресији Србије на Републику Хрватску 1991“, *Друштвена истраживања*, Загреб, бр. 2-3/1993, стр. 407-454.

59) В. Ђ. Деган, „Злочин геноцида пред међународним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 1-2/2008, стр. 77-95.

60) Б. Иванишевић, Г. Илић, Т. Вишњић, В. Јањић, *Водич кроз Хашки трибунал*, оп.цит., стр. 83-108.

ГЕНОЦИД ПРЕМА СТАТУТУ ТРИБУНАЛА ЗА РУАНДУ

Иста међународна кривична дела⁶¹⁾, као и Статут Хашког трибунала, са идентичним обележјима и карактеристикама познаје и Статут Међународног кривичног трибунала за Руанду⁶²⁾. Резолуцијом Савета безбедности Организације уједињених нација број 955 од 8. новембра 1994. године усвојен је Статут Међународног кривичног трибунала за Руанду.⁶³⁾ Овај трибунал је надлежан за кажњавање лица која су одговорна за геноцид и друга тешка кршења међународног хуманитарног права која су извршена на подручју Руанде, као и њених грађана која су извршила таква дела на подручју суседних држава у току 1994. године⁶⁴⁾. С обзиром да се према правној квалификацији Савета безбедности ОУН овде није радило о међународном оружаном сукобу, то овај Трибунал и није надлежан за кривично дело које се састоји у »тешком кршењу Женевских конвенција из 1949. године«, као ни за »кршење закона и обичаја рата«.

Наиме, овај Статут (познат и као Статут трибунала за Руанду) познаје три врсте међународних кривичних дела. То су: 1) геноцид (члан 2.), 2) злочин против човечности (члан 3.) и 3) злочин који се састоји у тешком кршењу члана 3. Женевских конвенција и Другог допунског протокола из 1977. године (члан 4.)⁶⁵⁾. Учиниоцу ових кривичних дела од стране Трибунала се може изрећи само једна врста кривичне санкције, и то казна затвора која се може јавити у два облика и то као: 1) казна доживотног затвора и 2) казна затвора у временски одређеном трајању. При одмеравању казне учиниоцу међународног кривичног дела судско веће Трибунала за Руанду је обавезно да узме у обзир тежину извршеног кривичног дела (објективне околности) и лична својства оптуженог (субјективне

61) J.E. Alvarez, „Crimes of States/Crimes of Hate, Lessons from Rwanda“, *The Yale Journal of International Law*, br. 24/1999, str. 365-392.

62) J.E. Ackerman, E.O.Sullivan, *Practice and Procedure of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia with selected Materials from International Criminal Tribunal for Rwanda*, op.cit.str. 89.

63) В.Ђ. Деган, „Злочин геноцида пред међународним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 1-2/2008, стр. 77-95.

64) С. Фабијанић Гагро, Заштита особа у немеђународном оружаном сукобу, *Правни ејесник*, Осиек, бр. 2/2008, стр. 115-135.

65) D.L. Jonson, „The International Tribunal for Rwanda“, *International Review of Penal Law*, br. 1-2/1996, str. 211-233.

околности). Уз казну се учиниоцу дела могу изрећи и две мере и то : а) повраћај имовине њиховим правим власницима (реституција) и б) одузимање добити која је прибављена криминалном делатношћу.

Најтеже кривично дело данашњице – геноцид је предвиђено у члану 2. Статута трибунала за Руанду. Оно се састоји у намерном уништењу⁶⁶⁾ у целини или делимично националне, етничке, расне или религиозне групе. Битно је за постојање овог међународног кривичног дела да је у напред наведеној намери предузета једна од следећих више алтернативно предвиђених радњи: 1) убијање чланова одређене групе, 2) проузроковање физичких или менталних повреда члановима групе, 3) намерно смештање чланова групе у такве услове живота смишљене да доведу до њеног физичког, делимичног или потпуног уништења, 4) спровођење мера са намером да се спречи рађање унутар групе и 5) намерно премештање деце једне групе у другу групу⁶⁷⁾. Поред непосредног предузимања наведених радњи (непосредни извршилац), као радње извршења геноцида⁶⁸⁾ сматрају се и следеће⁶⁹⁾ : 1) учешће у завери ради вршења геноцида, 2) директно и јавно подстицање на вршење геноцида (подстрекавање), 3) покушај вршења геноцида као и 4) саучесништво у било ком облику у вршењу геноцида.

Друго тешко, међународно кривично дело предвиђено овим Статутом јесте: „Злочин против човечности“⁷⁰⁾ (или злочин против

-
- 66) Уништење групе значи физичку деструкцију, а не деструкцију њеног културног бића.
- 67) С. Фабијанић Гагро, М. Шкорић, „Злочин геноцида у пракси међународних ad hoc трибунала“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 6/2008, стр. 1387-1419.
- 68) Инкриминација геноцида не тражи у објективном смислу уништење неке етничке, односно народне групе, већ само намеру да се она у потпуности или делимично уништи. Дело мора бити усмерено против једног или више лица у својству припадника те скупине. Остало је при томе нерешено, могу ли се таквим тумачењем инкриминације заштитити и политичке групе које имају стабилитет и континуитет. Намера се може доказивати коришћењем различитих индиција, тако нпр. оних које следе из општег контекста и склопа околности под којима је злочин учињен, те његове природе и мере. (пресуда Међународног трибунала за Руанду у предмету ИЦТР-96-4Т од 2. септембра 1998. године).
- 69) В.Ђ. Деган, „Злочин геноцида пред међународним кривичним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 1-2/2008, стр. 77-95.
- 70) Правни појам злочина против човечности тражи да тај злочин буде извршен као део широког и систематског напада. Напад је широк ако је извршен снажно, масивно, колективно, са знатном озбиљношћу и усмерен против бројних жртава. Напад је систематичан ако почива на темељитој организацији и припремама, те следи образац понашања који је изведен из неке заједничке политике утемељене на јавним или приватним средствима. Та политика, додуше, не треба да буде формално државна политика, али мора бити претходно планирана. Тај напад може да буде и ненасилан у облику наметања одређеног политичког система или положаја, нпр. апартхејда. Он мора да буде усме-

човечје породице). Овај злочин представља међународно кривично дело које је предвиђено у члану 3. Статута трибунала за Руанду. Код описа бића овог кривичног дела изричито је наведено да се његова радња може предузети само за време оружаног сукоба према цивилном становништву ако се састоји у⁷¹⁾: 1) убиству, 2) истребљењу, 3) заробљавању, 4) депортацији, 5) затварању, 6) мучењу, 7) силовању, 8) прогону на политичкој, расној и религијској основи и 9) предузимању друге нечовечне радње⁷²⁾.

Да би се могло радити о злочину против човечности Статутом наведене делатности морају бити извршене у следећим случајевима: 1) мора постојати напад – напад постоји и када није употребљена оружана сила, али се јавља у облику злостављања цивилног становништва или у поступцима којима се припремају овакве радње, 2) дела оптуженог морају бити део тог напада, 3) напад мора бити усмерен против цивилног становништва било које категорије, 4) напад мора бити распрострањен или систематски. Напад је распрострањен када је по својој природи опсежан или када је управљен против великог броја лица. Напад је систематски када се односи на организовану природу аката насиља при чему постоји мала вероватноћа да се то случајно догодило и 5) извршилац мора да зна да његова дела улазе у оквир распрострањеног или систематског напада усмереног против цивилног становништва⁷³⁾.

ГЕНОЦИД ПРЕМА РИМСКОМ СТАТУТУ

Римски Статут сталног Међународног кривичног суда⁷⁴⁾ усвојен на Дипломатској конференцији ОУН у Риму 17. јула 1998. године прописује да ће се пред овим судом водити кривични поступак, утврђивати кривична одговорност и изрицати кривична санкција лицима која су учинила најозбиљније злочине признате од стране међународне заједнице као целине. У члану 5. овог Статута проглашена је надлежност суда за следећа међународна кривична дела:⁷⁵⁾ 1) злочин геноцида, 2) злочин против човечности, 3) ратне

рен на цивилно становништво (пресуда Међународног трибунала за Руанду у предмету ИЦТР-96-4Т од 2. септембра 1998. године).

71) М. Симовић, М. Благојевић, *Међународно кривично право*, оп.цит.стр.27-30.

72) Dž. Džouns, S. Pauls, *Međunarodna krivična praksa*, оп.цит., стр. 178-186.

73) В. Ђ. Деган, Б. Павишић, *Међународно казнено право*, оп.цит., стр. 424-426.

74) М. Сјекавица, „Стални међународни казнени суд“, *Правник*, Загреб, бр. 1/2002, стр. 73-87.

75) М. Старчевић, *Извори међународног хуманитарног права*, Београд, 2002, стр. 590-608.

злочине и 4) злочин агресије. Према члану 77. учиниоцу неког од ових међународних кривичних дела суд може изрећи следеће казне: 1) затвор у одређеном трајању који не може да пређе максимум од 30 година, 2) доживотни затвор када је та казна оправдана екстремном тежином злочина и индивидуалним околностима везаним за учиниоца дела, 3) новчану казну према критеријуму који је одређен у Правилима доказивања и процедуре и 4) конфискацију прихода, власништва и добара који су директно или индиректно прибављени извршеним злочином.

Злочин геноцида⁷⁶⁾ је предвиђен у одредби члана 6. овог Статута. Ово кривично дело⁷⁷⁾ се чини у намери да се уништи у целини или делимично национална, етничка или верска заједница⁷⁸⁾ на један од следећих начина: 1) убијањем чланова групе,⁷⁹⁾ 2) проузроковањем тешких физичких или менталних патњи чланова групе, 3) намерном подвргавању групе животним условима који треба да доведу до њеног потпуног или делимичног уништења, 4) предузимањем мера уперених ка спречавању рађања у оквиру групе и 5) принудном премештању деце из једне у другу групу. Дакле, овде се ради о преузимању одредби Конвенције ОУН о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године у погледу одређивања бића овог најтежег међународног кривичног дела упереног против »човечанства«.

У члану 7. Статута Међународног кривичног суда предвиђен је злочин против човечности. Римски Статут разликује ово кривично дело од дела геноцида иако у време када је оно било уведено у систем међународно правних инкриминација у делу теорије је

76) У делу правне теорије се сматра да геноцид не представља самостално кривично дело, већ да је то само врста злочина против човечности. (П. Новоселец, *Onћи дио казненог права*, Загреб, 2004, стр. 498-499.

77) Геноцид се одређује као "злочин над злочинима". Забрана вршења или пропагирања овог кривичног дела представља *ius cogens*, тако да противправност геноцидних активности, па и сам криминални карактер ових радњи је општеприхваћен и неспоран у међународној заједници. (H. Satzger, *Internationales und Europaisches Strafrecht*, Baden Baden, 2005, str. 193-199).

78) Овом инкриминацијом су заштићене само стабилне групе, које карактерише сталност и чијим се чланом постаје на основу рођења, док су искључене несталне групе чијим се чланом постаје на основу индивидуалне одлуке. На том становишту стоји и Међународни кривични трибунал за Руанду у случају Акајесе.

79) За постојање геноцида није потребан и већи број жртава. Наиме, сматра се да је довољно да учинилац убије једно или више лица. Исто тако геноцид може учинити и изоловани појединац ако поступа са геноцидном намером и ако се његово понашање поклапа са другим сличним понашањима, а такве је природе да може довести до уништења целе скупине. (П. Новоселец, *Onћи дио казненог права*, оп.цит., стр. 499).

било мишљења да су ова два појма садржински идентична. Злочин против човечности представља делатности извршене као део распрострањеног или систематичног напада⁸⁰⁾ упереног против било ког цивилног становништва⁸¹⁾.

У смислу овог кривичног дела напад подразумева следеће радње извршења: 1) убиство, 2) уништавање, 3) поробљавање – вршење овлашћења која претпостављају власништво над неким лицем, 4) депортацију или намерно премештање становништва (протеривање)- насилно премештање становништва са подручја на коме законито борави, 5) затварање или друга строга лишавања слободе нарушавањем основних правила међународног права, 6) тортуру (мучење) – наношење физичких и психичких бола, патњи, нелагодности лицу коме је одузета слобода, 7) силовања, сексуално ропство, насилне трудноће, изазивање стерилитета или било који други облик сексуалног угрожавања, 8) прогон било које групе или колектива по политичкој, верској, расној, националној, етничкој, културној или полној основи или друга поступања која су опште недопуштена по међународном праву – овде се ради о одузимање међународно признатих права некој скупини, 9) изазивање нестанка лица (присилно нестајање лица) – свако одузимање слободе кретања које спроводи држава или нека друга организација, 10) злочин апартхејда – нечовечна поступања која су извршена у оквиру институционализованог режима и 11) остали нехумани поступци којима се намерно проузрокују тешке патње или озбиљно угрожавања физичког или менталног здравља.

* * *

Међународно кривично право као систем правних прописа садржаних у актима међународне заједнице и кривичном законодавству појединих држава предвиђа кривичну одговорност и кажњивост за међународна кривична дела. То су дела којима се крше ратни закони и обичаји рата (међународно хуманитарно право) којима се повређује или угрожава мир међу народима и безбедност

80) Сматра се да се овакав напад састоји у нападу у оквиру државне политике или остварења циљева неке друге организације. Тај напад не мора бити нужно и војне природе. Ово дело може бити извршено и за време рата и за време мира. Отуда следи да изоловани појединачни напади не долазе под удар ове инкриминације. (П. Новоселец, *Општи дио казненог права*, оп.цит., стр. 499-500).

81) Код овог злочина жртва није појединац, него целокупно човечанство.

човечанства. За ова дела прописане су најтеже врсте и мере казни које уопште познаје кривично законодавство данас. За учиниоце ових дела у одређеним случајевима примарна је надлежност међународних судских (наднационалних) органа као што су нпр. токијски и нирнбершки суд, Хашки трибунал, Римски суд итд.

Међу међународним кривичним делима се по свом значају, природи и карактеру издваја злочин над злочинима. То је злочин геноцида. Дело геноцида се састоји у издавању наређења да се врше или у вршењу: убистава, тешке повреде тела или тешког нарушавања физичког или душевног здравља чланова групе људи или у стављању чланова групе у такве животне услове који доводе до њеног потпуног или делимичног истребљења или у примени мера којима се спречава рађања између припадника групе или у принудном пресељавању деце у другу групу, а у намери да се потпуно или делимично уништи национална, етничка, расна или верска група људи.

Ово дело означава убијање рода, односно племена. Резолуцијом Генералне скупштине ОУН број 96/Л од 11. децембра 1946. године геноцид је проглашен за "међународно кривично дело које је су супротности са духом и циљевима ОУН и које цивилизовани свијет осуђује». Иако се појавио као "подврста злочина против човечности", геноцид је убрзо добио аутономан статус и садржину као једно од најтежих кривичних дела данашњице.

Геноцид као међународно кривично дело одређују три елемента: а) објективни састојак – *actus reus*, б) субјективни састојак – *mens rea* и в) објект дела – скупина или група – жртва. Основ за ову инкриминацију се налази у Конвенцији о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године која у члану 2. одређује појам и елементе овог међународног кривичног дела. У законодавству, теорији и пракси овај израз има шире тумачење. Наиме, под овим изразом се подразумева не само убијање, већ уништење на било који начин одређене групе која чини једну повезану целину на националној, етничкој, расној или верској основи.

ЛИТЕРАТУРА

- Alvarez, J.E., „Crimes of States/Crimes of Hate, Lessons from Rwanda“, *The Yale Journal of International Law*, br. 24/1999.
- Бачић, Ф., *Кривично право*, Правни факултет, Загреб, 1986.

- Васиљевић, В., „Међународна кривична дела у националним кривичним законима и значај таквог њиховог прописивања у одсуству међународног кривичног кодекса“, *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 1-3/1967.
- Деган, В.Ђ., Павишић, Б., *Међународно казнено право*, Информатор, Загреб, 2005.
- Деган, В.Ђ., „Злочин геноцида пред међународним судиштима“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 1-2/2008.
- Dijk, W.M.A., Hovens, J.I., *Arresting war criminals*, Hague, 2001.
- Dinstein, Y., Tabory, M., *War Crimes in International Law*, Dordrecht, 1996.
- Džouns, Dž., Pauls, S., *Међународна кривична пракса*, UN, Сарајево, 2005.
- Ђурић, В., Јовашевић, Д., *Међународно кривично право*, Номос, Београд, 2003.
- Звонарек, И., „Кршење међународног ратног и хуманитарног права од стране агресора тијekom домовинског рата“, *Правни вјесник*, Осиек, бр. 3-4/1997.
- Иванишевић, Б., Илић, Г., Вишњић, В., Јањић, В., *Водич кроз Хашки трибунал*, ОЕБС, Београд, 2007.
- Јанковић, Б., „Оснивање међународног кривичног суда“, *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево, 1957.
- Jackson, R.H., *The case the nazi war criminals*, New York, 1946.
- Јосиповић, И., „Правни и политички аспекти настанка Међународног казног суда за бившу Југославију“, *Зборник радова, Хрватска и Уједњени народи*, Загреб, 1996.
- Јосиповић, И., *Хашко имплементацијско казнено право*, Правни факултет, Загреб, 2000.
- Јовашевић, Д., *Коментар Кривичног закона СР Југославије*, Службени гласник, Београд, 2002.
- Јовашевић, Д., „Карактеристике кривичног дела геноцида“, *Војно дело*, Београд, бр. 2-3/2002.
- Јовашевић, Д., *Кривични законик Републике Србије са уводним коментаром*, Службени лист, Београд, 2007.
- Јовашевић, Д., *Међународна кривична дела – одговорност и кажњивост*, Правни факултет, Ниш, 2010.
- Јовашевић, Д., *Међународно кривично право*, Правни факултет, Ниш, 2011.
- Јовашевић, Д., *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2011.

- Jonson, D.L., „The International Tribunal for Rwanda“, *International Review of Penal Law*, br. 1-2/1996.
- Касезе, А., *Међународно кривично право*, Београдски центар за људска права, Београд, 2005.
- Казазић, В., „Имплементација споразума међународног хуманитарног права у Босни и Херцеговини», *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, бр. 16/2003.
- Лазаревић, Љ., Вучковић, Б., Вучковић, В., *Коментар Кривичног законика Црне Горе*, Обод, Цетиње, 2004.
- Leon, F., *The Law of the War*, New York, 1972.
- Лукшић, Б., „Genocide and command responsibility“, *Зборник Правног факултета у Сплиту*, Сплит, бр. 4/2001.
- Марковић, М., „Међународна кривична дела», *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, бр. 1/1965.
- Марковић, М., „Нирнбершко суђење – примена нових начела у међународном кривичном Праву“, *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања*, Београд, бр. 2/1973.
- Merle, M., „*Le proces de Nuremberg et le chatiment des criminels de guerre*“, Paris, 1949.
- *Нирнбершка пресуда*, Београд, 1948.
- Новоселец, П., *Опћи дио казненог права*, Правни факултет, Загреб, 2004.
- Павишић, Б., Грозданић, В., Веић, П., *Коментар Казненог закона*, Народне новине, Загреб, 2007.
- Пајић, З., *Злочин против човечности – проблем међународне одговорности*, *Југословенска ревија за међународно право*, Београд, број 2-3/1986.
- Петровић, Б., Јовашевић, Д., *Кривично (казнено) право, Посебни дио*, Правни факултет, Сарајево, 2006.
- Петровић, Б., Јовашевић, Д., *Међународно кривично право*, Посебни дио, Правни факултет, Сарајево, 2010.
- Prince, M., Prince, M.A., *UN genocido impuni : L' Armenocide*, Beirut, 1967.
- Прљета, Љ., *Злочин против човечности и међународног права*, Службени лист, Београд, 1992.
- Радојковић, М., *Рат и међународно право*, Београд, 1947.
- Радуловић, Д., *Међународно кривично право*, КИЗ, Подгорица, 1999.
- Satzger, H., *Internationales und Europaisches Strafrecht*, Baden Baden, 2005.
- Симовић, М., Благојевић, М., Симовић, В., *Међународно кривично право*, Правни факултет, Бања Лука, 2013.

- Сјекавица, М., „Стални међународни казнени суд», *Правник*, Загреб, бр. 1/2002.
- Старчевић, М., *Извори међународног хуманитарног права*, ЈКЦК, Београд, 2002.
- Schabas, W., *Genocide in International Law*, Cambridge, 2000.
- Schonke, H., Schroder, A., *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Munchen, 1997.
- Томић, З., „Осврт на настанак и развој међународног кривичног права», *Годишњак Правног факултета у Сарајеву*, Сарајево, 1999.
- Фабијанић Гагро, С., „Заштита особа у немеђународном оружаном сукобу», *Правни вјесник*, Осиек, бр. 2/2008.
- Фабијанић Гагро, С., Шкорић, М., „Злочин геноцида у пракси међународних ad hoc Трибунала“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 6/2008.
- Хоровић, С., Материјалноправне одредбе Опћег дијела Римског статута Међународног казног суда и његова успоредба с одговарајућим одредбама Опћег дијела Казног закона Федерације БИХ, *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, бр. 16/2003.
- Хоровић, С., „Геноцид, ратни злочини и злочин против човечности“, *Зборник радова Правног факултета у Мостару*, Мостар, 2004.
- Цифрић, И., „Рат и оикоцид“, *Социјална екологија*, Загреб, бр. 2/1992.
- Colin, M., *Le crime contre l' humanite*, Eres, 1996.
- Chalk, F., Jonassohn, K., *The history and sociology of genocide : analyses and case studies*, New Haven, London, 1990.
- Шакић, В., Седлар, С., Тојчић, А., „Ратни злочини и злочин геноцида у агресији Србије на Републику Хрватску 1991. Године“, *Друштвена истраживања*, Загреб, бр. 2-3/1993.
- Шепаровић, З., „Заштита жртва рата у међународном хуманитарном праву“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, 2007.

Dragan Jovasevic

THE DEFINITION OF GENOCIDE: LEGAL AND POLITICAL CONCERNS

Resume

International criminal law, as a system of legal regulations found in acts of the international community and criminal legislations of individual states, establishes criminal liability and punishments for crimes against international law. These acts represent breaches of the laws and customs of war (international humanitarian law) that violate or threaten peace among nations and the security of mankind. Penalties prescribed for these criminal offences stand for

the most severe penalties in contemporary criminal legislation. In some cases, international judiciary (supranational) institutions such as The Nurnberg and The Tokyo Tribunal, The Hague Tribunal, The Rome Court etc. have primary jurisdiction over perpetrators of these criminal offences.

Due to its significance, nature and character, the crime above all crimes stands out among all the crimes against international law. It is the crime of genocide. The act of genocide consists of ordering or committing: killing, causing serious bodily or mental harm to members of a human group or deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its extinction in whole or in part or imposing measures intended to prevent births within the group or forcibly transferring children to another group, with the intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group of people.

This criminal offence means the killing of a nation or a tribe. Genocide was proclaimed as “a crime under international law, which is in contradiction with the spirit and the aims of the OUN and condemned by the entire civilized world” by UN General Assembly Resolution 96/I from 11 December 1946. Although it emerged as a “subspecies of crime against humanity”, genocide rapidly obtained an autonomous status and contents as one of the most serious crimes of today. As a crime against international law, genocide is determined by three elements: a) the objective component- actus reus b) the subjective component- mens rea c) the subject of the act-the group-the victim.

The source of this incrimination is found in Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide from 1948, which, in paragraph 2, defines the term and the elements of this crime against international law. In legislation, theory and practice, this term can be interpreted in the broader sense, as well. Namely, this term does not include only killing but also destruction, committed in any other way, of a particular group that forms a consistent entity on national, ethnical, racial or religious grounds. In this paper the author has analysed theoretical and practical aspects about the genocide crime in criminal law of Republic of Serbia and in international criminal law.

Key words: international criminal law, genocide, responsibility, state, International court, penalty.